

WOJCIECH KOSMOWSKI

FORMACJA CEREMONIARZY LITURGICZNYCH - ZNAK CZASU CZY NIEPOTRZEBNY WYSIŁEK DUSZPASTERSKI?

Wstęp

"Chrystus Pan mając z uczniami odprawić ucztę paschalną, na której ustanowił Ofiarę swojego Ciała i Krwi, polecił przygotować przestronną komnatę, usłaną (por. Łk 22, 12). Kościół zawsze uważał, że polecenie to odnosi się również do niego, gdy ustanawiał przepisy, dotyczące sprawowania Najświętszej Eucharystii, co do przygotowania dusz ludzkich, miejsc, obrzędów i tekstów" (OWMR 1). Tymi słowami rozpoczyna się Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego, przez co jest podkreślona waga przygotowania do Eucharystii. Przygotowanie to dokonuje się podczas katechezy już od najmłodszych lat małych chrześcijan. Katecheza o Eucharystii powinna być dostosowana do wieku i pojmowania dzieci. Jej celem jest to, by przez "wyjaśnienie głównych obrzędów i modlitw przekazać znaczenie Mszy św. również i w tym, co dotyczy udziału w życiu Kościoła" Katecheza liturgiczna wychodząca od tajemnic roku liturgicznego, od obrzędów i modlitw prowadzi wiernych do głębokiego rozumienia tajemnicy Eucharystycznej¹ W szczególny sposób formacja liturgiczna dotyczy osób pełniących posługi i funkcje w zgromadzeniu liturgicznym. Formacja ta powinna być zarówno duchowa, jak i techniczna. W Kościele coraz częściej widać osoby świeckie posługujące w liturgii. Ich posługiwanie jest zjawiskiem pozytywnym, świadczy o coraz głębszym rozumieniu prawdy, że "każdy z uczestników zgromadzenia eucharystycznego ma prawo i obowiązek wnieść wkład we wspólne uczestnictwo, w zależności od stopnia święceń i od spełnianej funkcji. Wszyscy zatem, tak służy liturgii, jak wierni, pełniąc swoje funkcje, mają czynić tylko to wszystko, co do nich należy, aby w ten sposób w samym porządku akcji liturgicznej ukazywał się Kościół ze swą strukturą różnych święceń i posług" (OWMR 58). Zarysowują się jednak zjawiska negatywne, polegające na tym, że zdarza się, iż osoby

¹ *Eucharisticum misterium*, nr 15.

świeckie posługujące w liturgii, nie zawsze będąc członkami służby liturgicznej, nie mają odpowiedniej formacji zwłaszcza technicznej. Z drugiej strony, zauważa się bierność i niechęć wiernych dorosłych do podejmowania funkcji liturgicznych². Stąd rodzi się paląca potrzeba podejmowania stałych wysiłków duszpasterskich, by z jednej strony zachęcać wiernych do podejmowania posług liturgicznych, a z drugiej strony koordynować ich posługę i prowadzić dla nich permanentną formację liturgiczną.

Jednym ze środków prowadzących do tego celu jest dobre przygotowanie każdej akcji liturgicznej przy zgodnym współdziałaniu wszystkich zainteresowanych. Należy tu uwzględnić tak sprawy obrzędowe, jak i duszpasterskie oraz muzyczne. Osobą kierującą tym przygotowaniem powinien być rektor kościoła (OWMR 73). Należy wątpić czy rektor kościoła sam jest w stanie podołać tego typu obowiązkowi. W części parafii przekazuje on tego typu zadania jednemu z wikariuszy albo osobie świeckiej.

W większych parafiach nawet zaleca się, by wyznaczyć kogoś, kto troszczyłby się o przygotowanie akcji liturgicznej. Kim ma być ta osoba i jakie warunki musi spełniać ?

1. Kim jest "ceremoniarz liturgiczny" i jakie powinny być zasady jego formacji na podstawie dokumentów Stolicy Apostolskiej

"W większych kościołach i wspólnotach dobrze jest ustanowić kogoś, kto by się troszczył o należytą organizację czynności sakralnych i o wykonywanie ich przez służbę liturgiczną w sposób godny, w należytym porządku i pobożnie" (OWMR 69). Potrzeba ceremoniarza istnieje nie tylko w większych kościołach, ale i większych wspólnotach. W ostatnim czasie odbywa się coraz więcej pielgrzymek, rekolekcji, uroczystości, zjazdów, które wymagają w myśl OWMR obecności ceremoniarza.

Ceremoniarz (łac. caeremoniarius, magister caeremoniarum) jest członkiem służby liturgicznej kierującym przygotowaniem liturgii w Kościele rzymskokatolickim. Początkowo czynności spełniane dziś przez ceremoniarza wykonywał archidiakon, diakon lub subdiakon. W związku z tym, że przypominali oni kolejno występujące obrzędy nazywano ich: admonitores, memoriales, rememoratorii lub suggestores.

Ceremoniarz kieruje zatem poprawnym i sprawnym przebiegiem akcji liturgicznej, a także czuwa nad jej przygotowaniem. Troszczy się o to, by

² *Życie liturgiczne w Polsce po Soborze Watykańskim II* nr 28. W: II Polski Synod Plenarny. Teksty robocze. Poznań Warszawa 1991.

święte czynności były wykonywane w sposób godny, piękny, w należyтым porządku i pobożnie. W wypełnianiu swej posługi winien ściśle współpracować z celebransem.

W razie potrzeby podczas liturgii ceremoniarz dyskretnie interweniuje. Powinien znać biegle historię i istotę liturgii, a także zasady i przepisy kierujące przebiegiem czynności liturgicznej. Oprócz tego powinien być zaznajomiony z teologią pastoralną, aby tak potrafił pokierować akcją liturgiczną, by wierni uczestniczyli w niej w sposób możliwie najbardziej owocny. W przygotowaniu liturgii powinien kierować się duchem prawa liturgicznego i tradycją Kościoła lokalnego.

Powinien współdziałać z pozostałymi członkami służby liturgicznej interweniując z największą dyskrecją. Nie powinien mówić zbyt wiele, nie może zajmować miejsca u boku celebransa należnego diakonowi. Swoją funkcję winien spełniać pobożnie, dyskretnie i dokładnie. Jego strojem jest alba (jeśli jest diakonem może posługiwać w dalmatyce)³

Ceremoniarz zatem powinien posiadać wiedzę na temat teologii i budowy obrzędów liturgicznych, prawa liturgicznego, historii liturgii (z uwzględnieniem tradycji Kościoła lokalnego) i teologii pastoralnej.

Powinien posiadać umiejętność przygotowania liturgii, współpracy z celebransem oraz ze wszystkimi posługującymi w liturgii i nauczyć się dyskrekcji w ewentualnych i możliwych interwencjach. Pożądane cechy charakteru to pobożność, dyskrekcja, staranność i dokładność. Powstaje pytanie, czy są w Kościele polskim choć próby podejmowania formacji liturgicznej świeckich, którzy chcieliby pełnić posługę ceremoniarza (nie piszę o Seminarjach, bo tu sprawa jest dużo prostsza i w każdym z nich jest ceremoniarz) ?

2. Propozycja formacji ceremoniarza w materiałach formacyjnych Ruchu Światło-Życie i w pracy Krajowego Duszpasterstwa Służby Liturgicznej

Życie kapłana Archidiecezji Katowickiej Sługi Bożego Franciszka Blachnickiego zaowocowało powstaniem Ruchu Światło-Życie. Innym owocem jego posługi była ożywiona działalność Krajowego Duszpasterstwa Służby Liturgicznej, którego był współzałożycielem i które prowadził w latach 1967-1981.

³ *Caeremoniale episcoporum ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum.* Editio Typica. Vatican 1984 nr 34-36.

W formacji deuterokatechumenalnej Ruchu Światło-Życie wszyscy pełnią posługi liturgiczne zgodne z danym etapem formacji. I tak, po przejściu formacji Oazy Dzieci Bożych (od IV do VII klasy szkoły podstawowej) uczestnicy są wezwani do podjęcia funkcji pomocnika ceremoniarza. Podjęcie tej funkcji jest poprzedzone zapoznaniem się ze wszystkimi funkcjami ministranckimi (chłopcy) oraz z funkcjami spełnianymi poza prezbiterium (dziewczeta), mistagogicznym przygotowaniem do przeżywania liturgii Eucharystii, sakramentów, sakramentaliów, roku liturgicznego. Wiąże się z tym praktyka wypełniania tych posług liturgicznych. W formacji młodzieżowej członkowie Ruchu Światło-Życie podejmują posługi lektora i komentatorki, a następnie są przygotowani do posługi ceremoniarza (mężczyźni) i przewodniczki scholi (kobiety). Formacja tego etapu zawiera zasadniczo wszystkie elementy potrzebne ceremoniarzowi z wyjątkiem historii liturgii.

II stopień rekolekcji wakacyjnych Oazy Nowego Życia oraz formacja w ciągu roku ma na celu intensywną formację liturgiczną. Już szkoła liturgiczna Oazy Nowego Życia II wprowadza w okres inicjacji liturgiczno-sakramentalnej w ramach formacji deuterokatechumenalnej. Wprawdzie liturgia i sakramenty są obecne w tej formacji przez cały czas, teraz jednak stają się one zasadą koncentracji całego procesu formacyjnego, a na liturgię zostanie położony główny akcent. Po oazie II stopnia cały następny rok, II deuterokatechumenatu, będzie również koncentrował się wokół liturgii. W programie rekolekcyjnym nakładają się na siebie schematy tajemnic różańca, roku liturgicznego, wydarzeń z Exodus Izraela, osobista praca nad sobą w myśl schematu: ewangelizacja katechumenat - diakonia. Wielki nacisk jest położony na przeżycie Misterium Paschy. Na to przeżycie składa się: msza o tajemnicy Krzyża w dziesiątym dniu rekolekcji, medytacja przy chrzcielnicy, celebrowanie nocy Paschalnej z uroczystą odnową chrztu św. i adoracją Eucharystyczną, Msza św. Zmartwychwstania Pańskiego, celebrowanie sakramentu pojednania w dniu jedenastym. Szkoła liturgiczna ONŻ II zawiera w sobie elementy cytowanego wprowadzenia oraz wykorzystuje "Katechizm służby liturgicznej". Jej celem jest przygotowanie uczestników do pełnienia funkcji liturgicznej ceremoniarza liturgicznego (mężczyźni) albo przewodniczki scholi (kobiety). Na zakończenie tych rekolekcji przewidziane jest udzielenie misji do służby liturgicznej podczas specjalnego nabożeństwa.

Formacja po rekolekcjach wakacyjnych zapoznaje uczestników z "treścią wszystkich ksiąg biblijnych, odwołując się do wybranych tekstów biblijnych. Celem tych spotkań jest ogólne zapoznanie się z tym, co zawiera Biblia (...). Spotkania te mają przygotować uczestników do dalszej formacji deuterokatechumenalnej, która przebiegać będzie w oparciu o teksty niedzielnej liturgii Słowa. Teksty te są fragmentami ksiąg biblijnych i poruszają szczegółowe

zagadnienia prawdy objawionej, dlatego ich zrozumienie wymaga wcześniejszej znajomości podstawowych treści biblijnych" W okresie preoazy, rozpoczynającym się od Adwentu, formacja obejmuje spotkania nazywane kręgiem liturgicznym. Szczególnie intensywnie przeżywany przez członków ruchu Światło-Życie odbywających ten etap formacji jest Wielki Post oraz Triduum Paschalne. W czasie przygotowania paschalnego uczestnicy korzystają z notatników, które pomagają w intensywnej pracy wewnętrznej zmierzającej do przygotowania się do odnowienia "przyrzeczeń chrztu w ramach Triduum Paschalnego i Wigilii Paschalnej" Notatnik podaje sugestie do osobistego przygotowania do liturgii w przeddzień wieczorem. Druga część sugestii dotyczy modlitwy porannej, trzecia wierności Słowu Bożemu w ciągu dnia ("praktyka słowa życia"). Całość pracy wewnętrznej tego okresu ujęta jest w hasło odnowy przymierza z Bogiem stąd pochodzi tytuł notatnika. Na tym etapie formacji jest zalecane przeżycie Triduum Paschalnego na sposób rekolekcyjny. Pomoce do przygotowania i przeżycia tych rekolekcji stanowią podręczniki formacyjne. Materiały te mogą też być wykorzystywane w parafiach.

3. Wnioski dla duszpasterstwa liturgicznego

Pierwszy wniosek nasuwa się sam: formacja i posługiwanie świeckich ceremoniarzy w parafiach jest potrzebne tym bardziej, że jeden ceremoniarz często nie wystarcza. Podczas większych celebracji powinno ich być kilku (np. odpowiedzialny za służbę liturgiczną w prezbiterium, za śpiewy, za modlitwę powszechną, za komentarze, za procesje z darami)⁴ Ponadto istnieje potrzeba opracowania formacji ceremoniarza, z której mogliby korzystać przedstawiciele różnych grup duszpasterskich istniejących przy parafiach. Formacja ta mogłaby odbywać się na przykład w ciągu roku z kilkoma pogłębiającymi rekolekcjami (3-4 dniowymi, np. piątek, sobota, niedziela). Ważne byłoby stworzenie ośrodków o zasięgu diecezjalnym i krajowym, które formowałyby ceremoniarzy⁵ W tej formacji uczestniczyliby mężczyźni z co najmniej kilkuletnią "praktyką liturgiczną", przez którą rozumie regularne posługiwanie podczas liturgii jako ministrant, lektor, nadzwyczajny szafarz Komunii świętej. Należy

⁴ Istnieje już zeszyt dla ceremoniarza omawiający temat modlitwy powszechnej: jej historii, teologii, zasad przygotowania i przeprowadzenia: P. Oleksy. *Modlitwa powszechna. Pomoce dla ceremoniarza*. Kraków 1995.

⁵ S. Szczepanec. *Ceremoniarz. Wydanie studyjne*. Kraków 1992.

rozważyć też formację kobiet - ceremoniarzy dla posług, które kobiety mogą spełniać na stałe (posługi poza prezbiterium)⁶.

W tej formacji byłby czas i na spotkania w małych grupach, na dzielenie się doświadczeniami swojej posługi, na słuchanie wykładów z liturgiki, z teologii pastoralnej oraz na praktykę pod okiem doświadczonych ceremoniarzy (początkowo katedralnych, a później parafialnych - z tych parafii, gdzie będą doświadczeni ceremoniarze). Byłoby wskazane, gdyby ceremoniarz był w parafialnej radzie duszpasterskiej. Można wokół niego stworzyć wspólną ceremoniarzy czy rodzaj komisji liturgicznej koordynujący przygotowaniem przynajmniej do najważniejszych obchodów w roku liturgicznym (Triduum Paschalne, Narodzenie Pańskie, odpust parafialny, wizytacja biskupa, I Komunia św., bierzmowanie).

W szczegółowych rozwiązaniach wiele można byłoby skorzystać z istniejących już materiałów Ruchu Światło-Życie, Krajowego Duszpasterstwa Służby Liturgicznej czy innych, poruszających tematykę posługi ceremoniarza i wzorowego przygotowania liturgii⁷

⁶ Por. OWMR 68; *Trzecia Instrukcja Wykonawcza do Konstytucji o Liturgii Liturgicae instaurationes* z 5 września 1970.

⁷ Przykładem mogą tu być prace: ks. S. Szczepaniec. *Seminarium Diakonii Parafialnej*. Lublin 1991; *Ceremoniarz*. Kraków 1992, opracowany przez KDSL Katechizm służby liturgicznej, wyd. 2, Lublin 1995, a także *Ceremoniał posług liturgicznych*. Kraków 1987